

Date: 7th August-2026

**YANGI O‘ZBEKISTON SHAROITIDA RAQAMLI ANTOLOGIYALAR
(DIGITAL ANTHOLOGIES) VA E-LIBRARY PLATFORMALARIDA
ELEKTRON TARQATISHNING HUQUQIY REJIMI**

Lutfullayeva Feruza Boboqulovna

Mustaqil tadqiqotchi,

TDYU huzuridagi M.S.Vosiqova nomidagi akademik litseynung

Huquq fani o‘qituvchisi

+998998517855; flutfullayeva578@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada Yangi O‘zbekiston sharoitida raqamli antologiyalar va e-Library (elektron kutubxona) platformalarida intellektual mulk obyektlarini elektron tarqatish hamda muhofaza qilishning fuqarolik-huquqiy va xalqaro-huquqiy rejimi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan mukammal va atroflicha tahlil etiladi. Tadqiqotda Internet tarmog‘ida raqamli antologiyalarni ochiq foydalanishga (Open Access) joylashtirishning huquqiy mexanizmlari, mualliflar hamda tuzuvchilarning mutlaq mulkiy va shaxsiy nomulkiy huquqlari o‘zaro nisbati, shuningdek, Raqamli huquqlarni boshqarish (DRM — Digital Rights Management) va Texnik muhofaza choralari (TPM — Technical Protection Measures) institutlarining qonunchilikdagi o‘rni hamda samaradorligi yoritilgan. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to‘g‘risida"gi Qonuni, WIPO ning Mualliflik huquqi bo‘yicha Shartnomasi (WCT), AQSh va Yevropa Ittifoqining qiyosiy-huquqiy tajribasi tahlili asosida milliy qonunchilikni takomillashtirish yuzasidan konseptual taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli antologiya, e-Library, mualliflik huquqi, DRM texnologiyalari, ochiq foydalanish (Open Access), Creative Commons, texnik muhofaza choralari, axborot vositachisi, WIPO, Fair Use.

Özet: Bu bilimsel makalede, Yeni Özbekistan koşullarında dijital antolojilerin ve e-Kütüphane (e-Library) platformlarının fikri mülkiyet nesnelerini elektronik ortamda dağıtmasının ve korumasının medeni hukuk ve uluslararası hukuk rejimi kapsamlı bir şekilde incelenmektedir. Çalışmada, dijital antolojilerin İnternet ortamında açık erişime (Open Access) sunulmasının hukuki mekanizmaları, eser sahipleri ile derleyenlerin mali ve manevi haklarının ilişkisi ve Dijital Haklar Yönetimi (DRM — Digital Rights Management) ile Teknik Koruma Tedbirlerinin (TPM) mevzuattaki yeri ele alınmaktadır. Özbekistan Cumhuriyeti Medeni Kanunu, "Telif Hakları ve Komşu Haklar Hakkında" Kanun, WIPO Telif Hakkı Antlaşması (WCT), ABD ve Avrupa Birliği mukayeseli hukuk içtihatları çerçevesinde milli mevzuatın geliştirilmesine yönelik konsept öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: dijital antoloji, e-Library, telif hakkı, DRM teknolojileri, açık erişim (Open Access), Creative Commons, teknik koruma tedbirleri, bilgi aracı, WIPO, Fair Use.

Date: 7th August-2026

Abstract: This scientific article conducts a comprehensive civil and international legal analysis of the framework governing the electronic dissemination and protection of intellectual property within digital anthologies and e-Library platforms in New Uzbekistan. The research thoroughly addresses the legal mechanisms for publishing digital anthologies under Open Access regimes, the legal balance between the economic and moral rights of original authors and compilers, and the statutory status of Digital Rights Management (DRM) and Technical Protection Measures (TPM). Based on the Civil Code of the Republic of Uzbekistan, the Law "On Copyright and Related Rights", the WIPO Copyright Treaty (WCT), and comparative insights from US and EU jurisprudence, the article formulates conceptual recommendations to advance the national legal architecture.

Keywords: digital anthology, e-Library, copyright, DRM technologies, Open Access, Creative Commons, technical protection measures, information intermediary, WIPO, Fair Use.

Raqamli axborot jamiyatining jadal shakllanishi, globallashuv jarayonlarining chuqurlashuvi va milliy huquq tizimining xalqaro huquqiy makonga bosqichma-bosqich integratsiyalashuvi intellektual mulk obyektlarini yaratish, ulardan foydalanish hamda muhofaza qilish mexanizmlarini konseptual jihatdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini barcha sohalarga keng joriy etish, ta'lim va ilm-fan tarmoqlarini to'liq raqamlashtirish hamda intellektual mulk muhofazasini xalqaro standartlar darajasiga ko'tarish ustuvor vazifalar restryda belgilab berilgan. Axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining mislsiz rivojlanishi an'anaviy bosma nashrlarni bosqichma-bosqich elektron formatga o'tkazish, raqamli ma'lumotlar bazalarini shakllantirish va global tarmoqlar orqali intellektual mulk obyektlarini tezkor tarqatish imkoniyatini yaratdi. Xususan, adabiy, ilmiy, falsafiy va badiiy asarlarni tizimlashtirilgan holda jamlagan raqamli antologiyalarni yaratish hamda e-Library (elektron kutubxona) platformalarida ularni elektron shaklda tarqatish amaliyoti bir tomondan jamiyat a'zolarining axborotdan foydalanish erkinligi va ta'lim olish huquqini ta'minlash, ikkinchi tomondan mualliflik va turdosh huquqlarning ruxsatsiz buzilishi, kontrafakt mahsulotlarning tarqalishi hamda huquq egalari mulkiy manfaatlariga zarar yetkazilishi xavfini keskin oshirmoqda. Shu sababli, raqamli muhitda antologiyalarni ochiq foydalanishga (Open Access) joylashtirish va ushbu jarayonda Raqamli huquqlarni boshqarish (Digital Rights Management — DRM) vositalarining huquqiy rejimini ilmiy-nazariy hamda amaliy nuqtai nazardan tahlil qilish zamonaviy fuqarolik va intellektual mulk huquqi fanining eng dolzarb, murakkab va ustuvor muammolaridan biri hisoblanadi.

Raqamli antologiya tushunchasi fuqarolik-huquqiy nuqtai nazardan muraqqa (jamlama) asar obyekti sifatidagi alohida va o'ziga xos huquqiy maqomga ega bo'lib, u mustaqil asarlarning muayyan konsepsiya, mavzu, davr yoki tizim asosida jamlanishi va saralanishidan hosil bo'ladi. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1041-moddasi hamda "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonunining 8-moddasiga muvofiq, materiallarni tanlash yoki joylashtirishga ko'ra ijodiy mehnat natijasi

Date: 7th August-2026

bo'lgan to'plamlar va boshqa jamlama asarlar mualliflik huquqi obyekt sifatida muhofaza qilinadi. Raqamli antologiya yaratilishida murakkab va ikki qatlamli (subyektiv va obyektiv) huquqiy munosabatlar tizimi yuzaga keladi. Birinchi qatlamda antologiyaga kiritilgan har bir mustaqil asarning (masalan, she'rlar, hikoyalar, ilmiy maqolalar, monografiyalar yoki arxiv hujjatlari) dastlabki mualliflari huquqlari yotsa, ikkinchi qatlamda ushbu asarlarni ma'lum mantiqiy, xronologik yoki tematik tizim hamda ilmiy-metodologik konsepsiya asosida saralagan va joylashtirgan tuzuvchi (tuzuvchilar)ning jamlama asarga bo'lgan mualliflik huquqlari namoyon bo'ladi.

Elektron platformalarda va e-Library tizimlarida antologiyalarni tarqatish jarayonida tuzuvchi nafaqat o'zining tuzuvchilik huquqini, balki antologiya tarkibiga kirgan har bir obyektning huquq egalaridan tegishli ruxsatnomalarni yoki mutlaq huquqlarni berish (o'tkazish) to'g'risidagi shartnomaviy majburiyatlarni to'liq va qonuniy rasmiylashtirishi shart. Fuqarolik Kodeksining 1066-moddasi talablariga muvofiq, asardan foydalanish, shu jumladan uni elektron shaklda tarqatish, raqamlashtirish, ma'lumotlar bazasiga kiritish va Internet tarmog'ida hammaga ma'lum qilish faqat huquq egasi yoki u tegishli tartibda vakolat bergan shaxs bilan tuzilgan mualliflik shartnomasi (litsenziya yoki eksklyuziv huquqlarni boshqaga o'tkazish shartnomasi) asosidagina amalga oshirilishi shart. Tuzuvchining ijodiy mehnati faqatgina materiallarni saralash va ularni ma'lum bir tizimga solishda namoyon bo'lganligi sababli, tuzuvchi antologiyaga kiritilgan asarlar mualliflarining ruxsatisiz va shartnoma tuzmasdan ushbu asarlarni elektron tijorat yoki ochiq tarqatish obyekt qila olmaydi. Aks holda, tuzuvchi ham, elektron kutubxona platformasi ham dastlabki asar mualliflarining mutlaq huquqlarini buzganlik uchun Fuqarolik kodeksining 1077-moddasi hamda "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonunning 65-moddasiga asosan javobgar bo'ladi.

Internet tarmog'ida antologiyalarni ochiq foydalanishga (Open Access) joylashtirishning huquqiy rejimi raqamli axborot muomalasining o'ziga xos va murakkab xususiyatlarini o'zida aks ettiradi. Ochiq foydalanish konsepsiyasi (Budapest Open Access Initiative, 2002) foydalanuvchilarga ilmiy, badiiy va ta'limiy manbalarni moliyaviy, huquqiy yoki texnik g'ovlarsiz o'qish, yuklab olish, nusxalash, tarqatish, chop etish yoki ular bo'yicha chuqur qidiruv va indeksatsiya o'tkazish imkonini beradi. Biroq, fuqarolik-huquqiy jihatdan shuni qat'iy va aniq ta'kidlash lozimki, asarni ochiq foydalanishga joylashtirish muallifning o'z mualliflik huquqidan vos kechganligini yoki asarning jamoat mulkiga (Public Domain) o'tib ketganligini aslo anglatmaydi. O'zbekiston Respublikasining "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonuni 18-moddasiga muvofiq, muallifning asarga bo'lgan shaxsiy nomulkiy huquqlari, ya'ni mualliflik huquqi, mualliflik ismi huquqi, asarning daxlsizligiga bo'lgan huquq va muallifning obro'sini himoya qilish huquqi muddatsiz va uzviy ravishda muhofaza qilinadi hamda ushbu huquqlardan voz kechish haqida tuzilgan har qanday shartnoma, kelatuv yoki ommaviy bayonot o'z-o'zidan haqiqiy emas deb topiladi. Shu sababli, raqamli antologiya e-Library platformasida Open Access rejimida joylashtirilganda ham, foydalanuvchilar tomonidan muallifning ism-sharifi va manbasi aniq ko'rsatilishi, asar matni va mazmuni

Date: 7th August-2026

o'zgartirilmasligi hamda uning mantiqiy va estetik daxlsizligi qat'iy saqlanishi shart bo'lgan huquqiy talab hisoblanadi.

Ochiq foydalanish sharoitida mualliflik va turdosh huquqlarni tizimli tartibga solish hamda raqamli muomala talablariga moslashtirishning samarali va universal vositasi sifatida xalqaro amaliyotda keng qo'llaniladigan Creative Commons (CC) litsenziya tizimlari alohida va strategik o'rin tutadi. Yangi O'zbekiston qonunchiligida ochiq litsenziyalar (public licenses) va unifitsiyalangan raqamli shartnomalar institutini yanada takomillashtirish hamda ularning legallik darajasini oshirish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining umumiy norma va qoidalariga binoan, ochiq litsenziya ommaviy oferta (FK 369-moddasi) hamda standart shartlar asosida tuziladigan va noaniq shaxslar doirasiga qaratilgan qo'shilish shartnomasi (FK 360-moddasi) ko'rinishida namoyon bo'ladi. Raqamli antologiya mualliflari yoki tuzuvchilari CC BY (Attribution — mualliflikni ko'rsatish), CC BY-NC (Non-Commercial — tijorat maqsadida foydalanmaslik), CC BY-ND (NoDerivatives — hosilaviy asar yaratmaslik) va CC BY-SA (ShareAlike — xuddi shunday shartlar bilan tarqatish) kabi standart xalqaro litsenziyalar orqali e-Library platformalarida foydalanuvchilarga ma'lum huquqiy shartlar va cheklovlar doirasida asardan foydalanish huquqini taqdim etadilar.

Ushbu jarayonda e-Library platformasi shunchaki axborot saqlovchi emas, balki to'liq huquqiy va texnik mas'uliyatga ega bo'lgan axborot vositachisi (Information Intermediary / Internet Service Provider) sifatida namoyon bo'ladi. Axborot vositachilarining huquqiy maqomi, uning raqamli makondagi roli va uchinchi shaxslarning intellektual mulk huquqlari buzilishi uchun javobgarlik chegaralari milliy qonunchilikda aniq va batafsil belgilanishi lozim. Axborot vositachisi o'z platformasiga yuklanayotgan raqamli antologiyalarning mualliflik huquqiga mosligini dastlabki va joriy tekshirish mexanizmlariga ega bo'lishi yoki huquq egasining birinchi asoslantirilgan talabi bo'yicha noqonuniy joylashtirilgan kontentni tezkorlik bilan o'chirish hamda kirishni bloklash (*Notice and Takedown* tartibi) majburiyatiga amal qilishi shart.

Elektron kutubxonalar va raqamli platformalarda intellektual mulk obyektlarini elektron tarqatishda huquqiy istisnalar hamda cheklovlar, ya'ni Fair Use (insofsiz bo'lmagan foydalanish) va Fair Dealing doktrinalari eng murakkab hamda ko'p qirrali ilmiy-huquqiy masalalardan biridir. O'zbekiston Respublikasining "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonunining 25–30-moddalarida muallifning roziligisiz va mualliflik haqini to'lamagan holda asardan foydalanish hollari qat'iy va tugal ro'yxat bo'yicha belgilangan. Xususan, kutubxonalar, arxivlar va ta'lim muassasalari tomonidan asarlarni raqamlashtirish hamda ularni muassasaning ichki tarmog'ida taqdim etish faqat tijorat maqsadlarisiz, ta'lim, ilmiy-tadqiqot hamda axborot-kutubxona xizmati ko'rsatish jarayonlarini ta'minlash uchungina yo'l qo'yiladi. Biroq, raqamli antologiyalarni butun Internet tarmog'iga, cheklanmagan foydalanuvchilar doirasi uchun ochiq yuklash kutubxonaning ichki foydalanish doirasidan to'liq chiqib ketadi va ushbu harakat O'zbekiston Respublikasi "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonunining 38-moddasida nazarda tutilgan "hammaning e'tiboriga yetkazish huquqi" (right of communication to the public) buzilishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, e-

Date: 7th August-2026

Library platformalarida elektron tarqatishda jamiyatning axborotdan foydalanish manfaatlari va mualliflarning mutlaq huquqlari o'rtasidagi adolatli muvozanatni (balance of interests) saqlash taqazo etiladi.

Raqamli muhitda intellektual mulk obyektlarini noqonuniy nusxalash, tarqatish, o'zgartirish va kontrafakt mahsulotlar ko'rinishida tarqatish xavfi juda yuqori bo'lganligi sababli, faqatgina an'anaviy fuqarolik-huquqiy va ma'muriy-huquqiy mexanizmlarning o'zi mualliflik huquqini to'liq himoya qilishga yetarli bo'lmay qolmoqda. Shu sababli, huquqiy va texnik vositalarning uzviy sintezi hisoblangan Raqamli huquqlarni boshqarish — DRM (Digital Rights Management) texnologiyalari zamonaviy raqamli huquq tizimida markaziy o'rinni egallaydi. DRM — bu raqamli shakldagi obyektlarga (matn, audio, video, raqamli kitoblar va antologiyalar) ruxsatsiz kirish, nusxalash, tahrirlash, chop etish yoki tarqatishni cheklovchi texnik muhofaza choralarini (Technical Protection Measures — TPM) va raqamli identifikatsiyalash tizimlarining majmuasidir. Raqamli antologiyalarni e-Library platformalarida tarqatishda DRM vositalari fayllarni simmetrik va asimmetrik shifrlash (encryption), raqamli suv belgilari va steganografik belgilarni (digital watermarking) joylashtirish, foydalanish muddatini cheklash (time-bound access), fayldan nusxa ko'chirish funksiyasini bloklash hamda foydalanuvchining qurilmasiga biriktirish (hardware binding) texnologiyalari orqali amalga oshiriladi.

DRM vositalarining fuqarolik-huquqiy muhofazasi xalqaro darajada Butunjahon intellektual mulk tashkilotining Mualliflik huquqi bo'yicha Shartnomasi (WIPO Copyright Treaty — WCT, 1996) 11 va 12-moddalarida hamda Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar bo'yicha Berne Konvensiyasiga tutash normativ tizimlarda o'z aksini topgan. WCT Shartnomasining 11-moddasiga muvofiq, ahdlashuvchi davlatlar mualliflar tomonidan o'z huquqlarini amalga oshirishda qo'llaniladigan va asarlardan ularning ruxsatisiz foydalanishni cheklaydigan samarali texnik vositalarni aylanib o'tishga (circumvention of technical measures) qarshi tegishli huquqiy himoya va samarali huquqiy vositalarni ta'minlashlari shart. O'zbekiston Respublikasining xalqaro intellektual mulk tashkilotlari va shartnomalariga a'zoligi hamda milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga unifikatsiyalash jarayoni natijasida milliy huquq tizimida ham DRM vositalarini huquqiy himoya qilishning mustahkam normativ bazasi shakllantirildi.

"Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 50-moddasi mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni muhofaza qilishning texnik vositalariga bag'ishlangan bo'lib, unda texnik muhofaza choralarining huquqiy rejimi belgilangan. Qonunga muvofiq, mualliflik huquqi va turdosh huquqlar egalari asarlarga noqonuniy kirish va ulardan ruxsatsiz foydalanishning oldini olish hamda cheklash maqsadida har qanday texnik vositalarni qo'llashga haqlidir. Huquq egalari ruxsatisiz texnik muhofaza choralarini olib tashlash, aylanib o'tish, o'zgartirish, zararsizlantirish yoki bunday noqonuniy harakatlarni amalga oshirishga mo'ljallangan qurilmalar, dasturiy ta'minot va texnik vositalarni ishlab chiqish, tarqatish hamda xizmat ko'rsatish mualliflik huquqining to'g'ridan-to'g'ri buzilishi hisoblanadi. Bunday harakatlarni sodir etgan shaxslar O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi, Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi hamda Jinoyat kodeksi normalariga muvofiq fuqarolik,

Date: 7th August-2026

ma'muriy va jinoiy javobgarlikka tortiladilar. Shuningdek, Qonunning 50-1-moddasi mualliflik huquqi haqidagi axborotni (muallif, asar nomi, huquq egasi, foydalanish shartlari haqidagi raqamli va elektron ma'lumotlarni) noqonuniy o'chirish, o'zgartirish yoki bunday ma'lumotlar o'chirilgan asarlarni tarqatishni ham qat'iy taqiqlaydi.

Raqamli antologiyalarni e-Library platformalarida joylashtirishda DRM vositalarining va texnik muhofaza choralarining keng qo'llanilishi bir qator huquqiy, metodologik va konseptual muammolarni yuzaga keltirmoqda. Asosiy huquqiy muammo shundaki, DRM vositalari va shifrlash texnologiyalari ko'p hollarda qonun bilan belgilangan mualliflik huquqi istisnolari va cheklovlariga (masalan, ta'lim, ilmiy izlanish, ilmiy iqtibos keltirish yoki shaxsiy foydalanish uchun nusxa ko'chirish huquqiga) ham texnik jihatdan to'sqinlik qiladi. Agar raqamli antologiya DRM bilan to'liq shifrlangan va nusxalash funksiyasi bloklangan bo'lsa, foydalanuvchi ta'lim yoki ilmiy tadqiqot maqsadida undan qonuniy ravishda havola keltirish, iqtibos olish yoki asarni tahlil qilish imkoniyatidan mahrum bo'ladi. Bu holat konstitutsiyaviy axborot olish huquqi, ta'lim va ilm-fan erkinligi hamda muallifning mutlaq mulkiy huquqlari o'rtasidagi jiddiy huquqiy kolliziyaning yuzaga keltirmoqda. Xalqaro huquqiy amaliyotda, xususan Yevropa Ittifoqining Raqamli yagona bozorda mualliflik huquqi to'g'risidagi Direktivasida (Directive (EU) 2019/790) hamda AQShning Mingyillik raqamli mualliflik huquqi to'g'risidagi Qonunida (DMCA — Digital Millennium Copyright Act) texnik muhofaza choralari ta'lim, ilmiy tadqiqotlar va kutubxona faoliyati uchun nazarda tutilgan huquqiy istisnolarga zarar yetkazmasligi lozimligi qat'iy belgilangan. Yangi O'zbekiston sharoitida ham elektron kutubxonalar va e-Library platformalari uchun DRM vositalarini qo'llashda qonuniy istisnolardan foydalanish imkoniyatini ta'minlaydigan, ya'ni ta'lim va ilmiy maqsadlarda texnik g'ovlarni "oqilona aylanib o'tish" (fair circumvention) mexanizmlarini qonunchilik darajasida muvozanatlashtirish talab etiladi.

Ayniqsa, xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, AQSh Huquq tizimida qo'llaniladigan Fair Use (insofsiz bo'lmagan foydalanish) doktrinasi sud amaliyotida to'rtta asosiy mezon asosida baholanadi: foydalanishning maqsadi va xarakteri (tijorat yoki ta'lim), muhofaza qilinadigan asarning tabiatiga mosligi, foydalanilgan qismning asar hajmiga nisbatan salmog'i hamda ushbu foydalanishning asarning potensial bozor qiymatiga ko'rsatadigan ta'siri. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida esa aksincha, kontinental huquq tizimiga mos ravishda qonunlarda tugal istisnolar ro'yxati (statutory exceptions) belgilangan. O'zbekiston fuqarolik qonunchiligi ham kontinental huquq oilasiga mansub bo'lganligi sababli, "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonunga raqamli muhitda, xususan e-Library platformalarida ilmiy-tadqiqot va ta'lim maqsadlarida foydalanish uchun maxsus va aniq mezonlarni o'z ichiga olgan normativ qo'shimchalar kiritish maqsadga muvofiqdir.

Bundan tashqari, e-Library platformalarida raqamli antologiyalarni tarqatish va ulardan foydalanish jarayonida ma'lumotlar xavfsizligi hamda shaxsiy daxlsizlik masalalari ham huquqiy rejimning ajralmas tarkibiy qismini tashkil etadi. Foydalanuvchilar elektron kutubxonadan raqamli antologiyalarni yuklab olishi, onlayn o'qishi yoki ularga obuna bo'lishi jarayonida DRM va DRM-monitoring tizimlari

Date: 7th August-2026

foydalanuvchining shaxsiy ma'lumotlarini, uning mutolaa chastotasi, qiziqishlari, geografik joylashuvi va IP-manzillarini avtomatik ravishda yig'ishi hamda tahlil qilishi mumkin. Bu holat O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni talablariga to'liq mos kelishi, shaxsiy ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlashda foydalanuvchining aniq va ogohlantirilgan roziligi olinishi, ma'lumotlarning maxfiyligi hamda xavfsizligi kafolatlanishi lozimligini ko'rsatadi.

Yangi O'zbekiston sharoitida raqamli antologiyalar va e-Library platformalarining fuqarolik-huquqiy rejimini takomillashtirish bir necha ustuvor yo'nalishlarni o'z ichiga olishi lozim. Avvalo, milliy fuqarolik qonunchiligi hamda mualliflik huquqi sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlarga "raqamli obyekt", "elektron antologiya", "raqamli nusxa", "axborot vositachisi" hamda "raqamli kutubxona platformasi" kabi tushunchalarning qonuniy ta'riflarini kiritish va ularning huquqiy maqomini aniqlashtirish zarur. Ikkinchidan, ochiq litsenziyalar (Creative Commons) hamda tarmoq shartnomalarining (click-wrap, browse-wrap shartnomalari) legallik darajasini Fuqarolik kodeksida alohida modda yoki norma shaklida mustahkamlash talab etiladi. Uchinchidan, DRM vositalarini noqonuniy aylanib o'tish taqiqini saqlab qolgan holda, ilmiy, ta'lim muassasalari hamda davlat kutubxonalari uchun qonuniy foydalanish doirasida va tijorat maqsadsiz foydalanish uchun ushbu texnik to'siqlarni cheklangan tarzda yengib o'tish vakolatlarini beruvchi moslashuvchan huquqiy normalarni shakllantirish lozim.

Xulosa qilib aytganda, Yangi O'zbekistonda raqamli antologiyalar va e-Library platformalarida elektron tarqatishning huquqiy rejimi mualliflik huquqi egalarining mutlaq mulkiy va shaxsiy nomulkiy huquqlari samarali himoya qilinishini ta'minlash bilan birga, jamiyatning bilim va axborotdan ochiq hamda to'sqinliksiz foydalanish manfaatlarini adolatli muvozanatlashtirishga xizmat qilishi kerak. DRM texnologiyalarining fuqarolik-huquqiy va texnik-huquqiy maqomini qonunchilikda aniq belgilash, ochiq foydalanish (Open Access) mexanizmlarini va ochiq litsenziyalarni rag'batlantirish hamda axborot vositachilarining javobgarlik doirasini aniqlashtirish raqamli iqtisodiyot va ta'lim makonini huquqiy jihatdan barqaror rivojlantirishning hamda intellektual mulk muhofazasini xalqaro darajaga olib chiqishning mustahkam poydevori bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi (Birinchi va ikkinchi qismlar). – T.: Adolat, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonuni, 2006-yil 20-iyul, O'RQ-42-son.
3. O'zbekiston Respublikasining "Kutubxona-axborot faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, 2011-yil 13-aprel, O'RQ-280-son.
4. O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni, 2003-yil 11-dekabr, 560-II-son.
5. O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni, 2019-yil 2-iyul, O'RQ-547-son.

Date: 7th August-2026

6. WIPO Copyright Treaty (WCT). Adopted in Geneva on December 20, 1996. – Geneva: World Intellectual Property Organization, 1997.
7. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (as amended on September 28, 1979). – Geneva: WIPO.
8. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement), 1994.
9. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market.
10. Digital Millennium Copyright Act (DMCA) of 1998, Pub. L. No. 105-304, 112 Stat. 2860.

